



4,3 km - 1 uur 26  
Wolfheze



Natuurmonumenten

# Wandelroute Wolfheze, vlak bij Arnhem

De historische wandelroute bij Wolfheze voert door een gevarieerd natuurgebied. Zie de eeuwenoude en mysterieuze Wodanseiken en ontdek de grafheuvels uit de bronstijd.

Uniek langs deze wandelroute zijn de oude en minder oude menselijke sporen. Duizenden jaren voor Christus woonden er al mensen op de Veluwe. Welke sporen vind je hier nog van terug? De grafheuvels die zowel uit de nieuwe steentijd (2450-2000 v. Chr.) als uit de bronstijd (2000-800 v. Chr.) stammen zijn de oudste resten van beschaving die je in dit gebied kan tegenkomen. Maar ook van het 'recentere' verleden zijn er resten te zien, bijvoorbeeld de eeuwenoude karrensporen, wegen en verdedigingswallen. En niet te vergeten de beroemde Wodanseiken van ruim 450 jaar oud.

De route bevat veel boomwortels en een heuvel, niet geschikt voor rolstoelers en mensen slecht ter been.

De wandelroute is gemarkeerd: 'Laag Wolfheze' met een blauwe pijl.

## Waar kun je starten

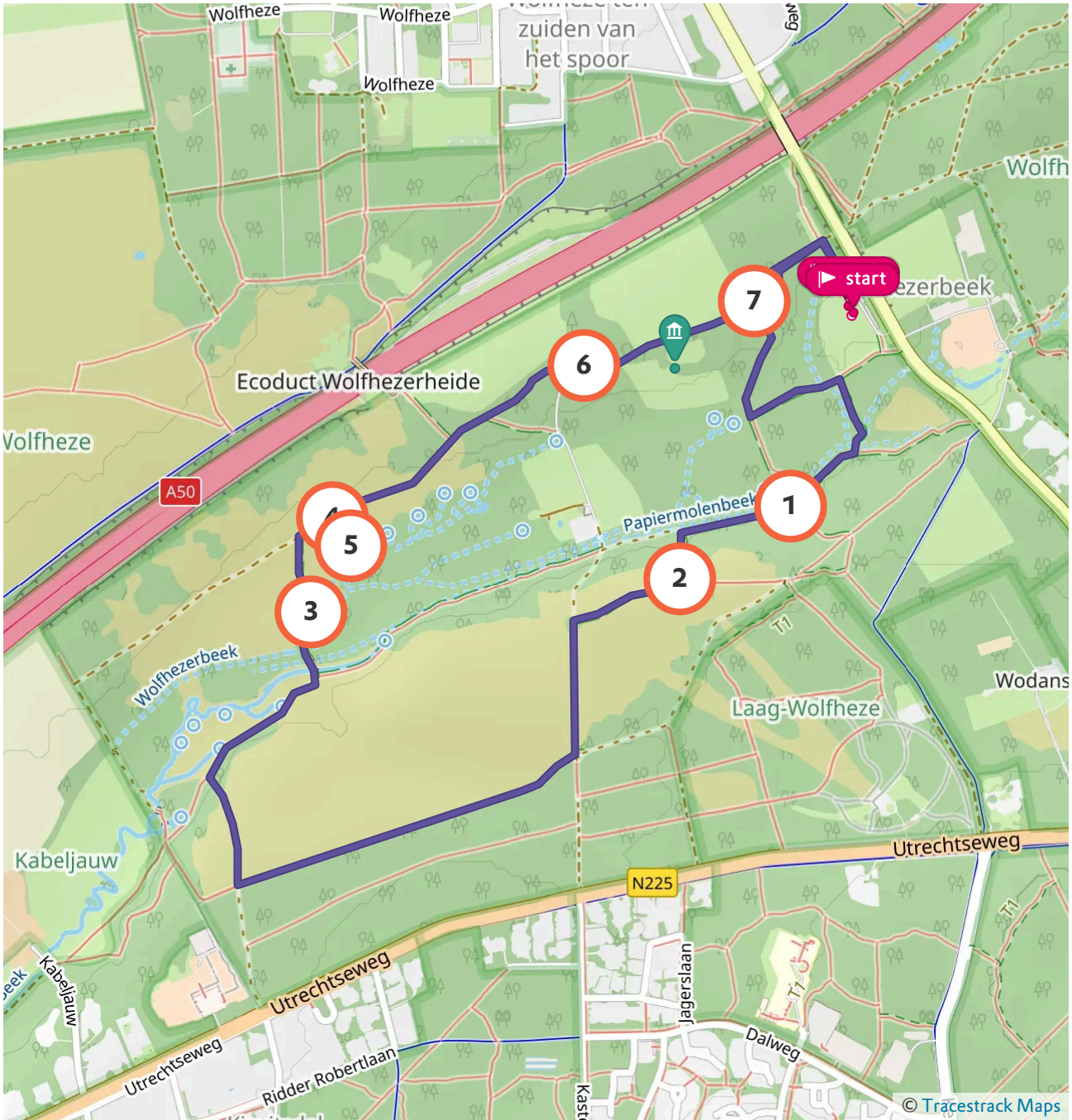
### Parkeerplaats Wolfheze



Parkeerplaats  
Wolfheze



NS station Wolfheze





## 1 Wodanseiken



Als heerlijk begin van de wandeling passeer je rechts de vijf Wodanseiken. Ze zijn zo'n 450 jaar oud. Deze plek was rond 1850 populair bij landschapsschilders van de Oosterbeekse school, zoals Bilders en Mauve. De schilders hebben de bomen hun naam gegeven.

De oude begroeide stobbe van de Wodanseik, die je aan de overzijde van de Papiermolenbeek ziet staan, is al in 1936 omgezaagd. Op het zaagvlak van de stobbe is toen de datum gebeiteld: 5 juni 1936. De reden waarom deze is omgezaagd is onbekend, aangenomen wordt dat zijn conditie slecht was en gevaarlijk was geworden. Zie oude foto.



## 2 Heide



De weg stijgt. Je komt op de stuwwal, relict van een prehistorische ijstijd. Door de stuwende werking van enorme ijsmassa's ontstond een reeks stuwwallen die zich uitstrekt van Utrecht tot Twente. Door jarenlange (over)begrazing in het verleden is de toch al zanderige grond van de stuwwal nog voedselarmer geworden, geschikt voor de groei van heide.



## 3 Koningsheuvel



Links zie je de grootste grafheuvel uit de omgeving; de Koningsheuvel. De naam, Koningsheuvel, verwijst naar de rijke grafuitrusting die in de heuvel is aangetroffen. Zo zijn er een dolk, klokbeker en een stenen polsbeschermers van een boogschutter gevonden. In Wolfheze liggen veel grafheuvels. Soms op een rij langs een voormalig pad, soms verspreid.



## 4 Middeleeuwse Landweren



Haaks op de weg zie je aan weerszijden een lange wal. Ruim 100 meter achter je ligt er nog een. Samen vormen ze een zogeheten dubbele landweer. De wallen waren vroeger hoger en begroeid met doornige struiken. Alleen via de weg waren deze hindernissen te passeren. Door ter hoogte van de wal de weg af te sluiten, was het mogelijk de reizigers te controleren, te bestelen of tol te heffen.

Landweren werden zowel door de inwoners van de dorpen als door het leger aangelegd en gebruikt. Deze heeft waarschijnlijk een militaire achtergrond.

Ze worden nu doorsneden door de A50, zie luchtfoto met reliëfkaart. Wie goed kijkt, ontdekt rondom de landweren nog oude karrensporen. De karrensporen hadden vroeger niet een vaste loop. Zodra een spoor té ver was uitgesleten, gingen de wagens ernaast rijden en ontstond een nieuw karrenspoor.

Via het pad rechts kun je heen en weer lopen naar het Rondeel.



## 5 Rondeel



Op deze vierkante verhoging, begroeid met eiken, heeft aan het begin van de zestiende eeuw een verdedigingswerk gestaan. Dit zogeheten Rondeel was uit aarde opgetrokken met mogelijk op de hoeken houten schanskorven (torens). Vermoedelijk heeft deze schans een rol gespeeld in de Gelderse oorlogen, die door Karel van Gelre (1492- 1538) gevoerd zijn met Karel V. In elk geval is ze belangrijk geweest bij de beveiliging en verdediging van de Schelmseweg.

Op de proceskaart uit 1553, zie je naast het Rondeel ook het oude kerkdorp Wolfheze weergegeven. Bron: Gelders Archief

Je loopt dezelfde weg terug en pakt de wandelroute weer op.



## 6 Kerkheuvel



Het oude gehucht Wolfheze bestond waarschijnlijk al zo'n 1000 jaar na Christus. De nederzetting lag aan de weg tussen Arnhem en Wageningen. De naam van deze weg, de Schelmseweg, herinnert aan de gevangenen (de schelmen) die langs deze weg naar Arnhem werden vervoerd om daar te worden berecht.

Het oude Wolfheze was niet veel meer dan een kerk met kerkhof, een boerderij en een schaapskooi. In 1585 trokken de Spanjaarden plunderend en brandstichtend rond op de Veluwe. Wellicht sneuvelde toen ook de tufstenen kerk; in 1624 was er in elk geval niets meer van over. Het bestuur van het Kwartier Veluwe verkocht in dat jaar het 'gruys van de duyfsteen (tufsteen) van de kercke tot Wolffhezen' aan een schipper.

Je staat hier bij de kerkheuvel, de resten van het kerkje van het voormalige Wolfheze. Het cement en wellicht ook skeletresten zorgen ervoor dat de bodem van de kerkheuvel (veel) kalk bevat. Er groeien dan ook kalkminnende planten als geel walstro en echte kruisdistel.

Het ontstaan van het huidige Wolfheze hangt samen met de komst van een psychiatrische inrichting in 1907.

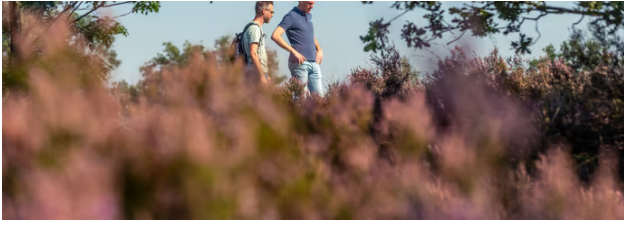


## 7 Grafheuvels



Rechts van de wandelroute zie je twee forse heuvels. Deze grafheuvels dateren uit de nieuwe steentijd of de bronstijd, ergens tussen 2850 en 1100 voor Christus. Alleen belangrijke mensen werden in grafheuvels begraven; 'gewone' mensen kregen een kuil in de grond. De heuvels werden meestal voor méér dan een begrafenis gebruikt. De doden kregen bekers, wapens of siervoorwerpen mee.

In deze heuvels liggen geen skeletten of grafgiften meer. Door plundering en ondeskundig onderzoek zijn ze verdwenen. Natuurmonumenten zorgt ervoor dat er geen bomen op de heuvels groeien. De wortels daarvan zouden immers het archeologisch monument vernielen.



## 8 Genoten?



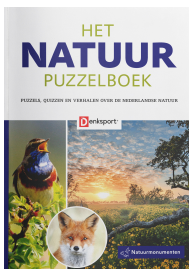
Je nadert het einde van de route. We hopen dat je hebt genoten. Kijk voor meer leuke routes in de gratis NatuurRoutes app van Natuurmonumenten of op onze website: [nm.nl/routes](https://nm.nl/routes).



### Word nu ook lid

Sluit je net als 968.000 anderen aan bij Natuurmonumenten. Je beschermt niet alleen de natuur in Nederland, maar je ontvangt ook een welkomstpakket en alle ledenvoordelen.

[nm.nl/de-natuur-in/word-lid](https://nm.nl/de-natuur-in/word-lid)



### Nieuw: Het Natuur Puzzelboek

Het Natuur Puzzelboek: een boek van 160 pagina's vol puzzels, verhalen en weetjes over de natuur in Nederland. Leuk om zelf mee aan de slag te gaan of om cadeau te geven. Je bestelt 'm op

[nm.nl/puzzelboek](https://nm.nl/puzzelboek)